

Anadolu Üniversitesi'ne Bağlı Bir Mekan: Eğitim Karikatürleri Müzesi

Atıla ÖZER

Prof.,

Anadolu Üniversitesi

Karikatür Sanatını Araştırma ve Uygulama

Merkezi Müdürü

Türkiye'de genel olarak kentlerde bir kişiliksizleştirme ile karşı karşıya bulunmaktayız. Esasen insanların ürettiği çevrenin doğaya egemen olması, doğal dengeyi de bozmakta, çözüm diye sunulan günümüzün yapıları da kentlere birer yama gibi yapışmaktadır. Tüm kentler birbirine benzemekte, kendi kişilikleriyle anılan, kendine has özellikleri olan kentlerimiz yok denecek kadar az görünmektedir.

Ayrıca kentlere miras olarak bırakılan eski mekanların da değerini bilememekte üstümüze yoktur.

Oysa geçmişten bugüne miras kalan varlıkların güncelleştirilerek bugünün değerine katkıda bulunması için çaba gösterilmelidir. Bu bağlamda Anadolu Üniversitesi, (Eskişehir kenti için) geçmişten miras kalan Odunpazarı semtinde üzerine düşen öncülük görevini yerine getirmiştir. Anadolu Üniversitesi yöneticileri, eski Askerlik Şubesi olarak bilinen taş binayı "Cumhuriyet Tarihi Müzesi" yapmış, bir grup evi birleştirip yenileştirerek "Odunpazarı Konukevi" adıyla küçük bir otele dönüştürmüş ve son olarak da konut olarak kullanılmış yüz yıllık iki evi aslına uygun restore ettirerek "Eğitim Karikatürleri Müzesi" olarak hayata geçirmiştir.

Prof. Atıla ÖZER

Odunpazarı

Eskişehir'in Odunpazarı semti; Tarihi ve Kentsel Sit Alanı olarak tescil edil-

Binanın müze olmadan önceki hali.

Restorasyon işlemi başlangıcında ahşap taşıyıcılar dışında kalan bina elemanları tamamen yıkılmış, çürüyen ahşap malzeme yenilenmiş, temel sistemi takviye edilmiş ve duvarlar tekrar yapılmıştır. Fotoğrafta; binanın ahşap iskelet halindeki görüntüsü.

miş ve dolayısıyla korunmaya alınmış bir bölgedir. Bu semt kentin güneyinde, tepelerin üzerine kurulmuş eski bir yerleşim yeridir. Her sokağında Osmanlı sivil mimari örneklerinin bulunduğu, ahşap süslemeli, bitişik düzenli, cumbalı evleri ile kişiliğini korumaktan yorulmuş, yıpranmış ama hala yaşayan bir bölge durumundadır. Kurşunlu Camii ve Külliyesi, Tiryakizade Hasan Paşa Camii, Şeyh Şehabettin Türbesi gibi dini yapılar, Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi özelliklerini taşıyan Atatürk Lisesi gibi kamusal yapılar ve yıkılmaya yüz tutmuş boş konutlar, içinde ailelerin yaşadığı ayakta durmaya çalışan evler bu semtte bulunmaktadır. Genelde buradaki evler bahçeli olup, yükseklik olarak da üç katı geçmemekte, geniş saçakları, kapıları, pencereleri, tavanları, dolapları ve diğer ahşap işlerinde büyük bir ustalık, kalem işçiliği ve oyma sanatından örnekler görülmektedir. Yapı malzemesi olarak ahşap, kerpiç ve moloz taş kullanılmış, çatı örtüsü için de çoğunlukla oluklu kiremit tercih edilmiştir.

Karikatür Müzeleri

Gelişmiş ülkelerde akla gelebilecek hemen her konuda müzeler kurulmuştur. Bunları biçimsel, içeriksel ve işlevleri açısından sınıflandırmak olasıdır. Sanat, etnografya, bilim, teknoloji, tarih, basın, askerlik ve benzeri konulardaki müzeler bir çok ülkede faaliyetlerini sürdürmektedir. Dünyada sanatsal amaçlı müzeler hep ön sıralarda yer almıştır. Karikatür müzeleri de sanatsal müzeler sınıfında değerlendirilmektedir.

Karikatür müzeleri sayısal olarak diğer türlere nazaran çok fazla değildir. Ancak yıllar içerisinde yenileri açılmaya devam etmektedir. Bulgaristan'da "The House of Humour and Satire", İtalya'da "Museo Internazionale Della Caricatura Tolentino", Polonya'da "Museum of Caricature in Warsaw", Almanya'da "Wilhelm Busch Museum", İsviçre'de "Karikaturen - Cartoons Mu-

Müze binasında restorasyon çalışması yapılıyor.

Restorasyondan sonra Eğitim Karikatürleri Müzesi'nin son hali.

seum Basel" ve Japonya'da "Komiyubetsu Cartoon and Comic Museum" çok ünlü karikatür müzeleri olarak bilinmektedir. 1999 yılında yapılan araştırmada 30 karikatür müzesi bulunmuştur (A. Özer (1999) Karikatür Müzeleri. Karikatür Vakfı Yayını, Ankara). Yeni kurulanlar ve varlığından haberdar olunamayanlar da tahmini olarak 10 gibi sayılırsa tüm dünyadaki karikatür müzesi sayısı 40'ı geçmez.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı ve Karikatürcüler Derneği tarafından yönetilen "Karikatür ve Mizah Müzesi" 1975 yılında kurulmuş ve Türkiye'deki ilk karikatür müzesidir. Anadolu Üniversitesi Eğitim Karikatürleri Müzesi; ikinci karikatür müzesi olarak tarihe geçmiştir.

Odunpazarı'nda Eğitim Karikatürleri Müzesi

Eğitim Karikatürleri Müzesi binası; Eskişehir Odunpazarı SIT Alanı içinde bulunmaktadır. Bina; 1980 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından kayıt altına alınmıştır. İki katlı olan yapının 1980'li yıllara kadar konut olarak kullanıldığı bilinmektedir. Cephelerde çıkmalar ve ahşap basık kemerler ile ahşap silmeler yapının dış karakterini oluşturmaktadır. Zemin katta bir ana mekan ve üç oda, üst katta ise sofa ve beş oda bulunmaktadır. Dolap sistemleri, gusülhane ve ocak gibi (yapıldığı dönem ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla) mekansal bölümlere de sahiptir. Döşeme ve tavanlar ahşap kaplamadır. Toplam yapı alanı 265 m², yapım tekniği ise; ahşap karkastır.

Bu yapı, Anadolu Üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı tarafından projelendirilip "Eğitim Karikatürleri Müzesi" olarak kullanılmak amacıyla restore edilmiştir. Restorasyon çalışmalarında yapı taşıyıcı sistemi aynı teknikte yenilenmiş ve yapı günümüz koşullarında kullanılabilir hale getirilmiştir. Yapının özgün kimliğinin korunmasına dikkat edilmiş ve Odunpazarı yapı dokusunun yaşatılması için katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Yapının özgün niteliği korunmaya çalışılırken çağ-

daş teknik donanım ve altyapı da binaya entegre edilmiş; elektrik donanımı, yangın alarmı, internet ve telefon bağlantıları sağlanmış, elektrikle ısıtma sistemi de gerçekleştirilerek çağdaş bir müze yapısı elde edilmiştir. Ayrıca müzenin 35 m² alana sahip küçük bir bahçesi de mevcuttur. Bu bahçenin duvarları Turhan Selçuk ve Tan Oral'dan (metal malzeme ile yapılmış) birer karikatürle süslenmiştir.

Satış Bölümü; Müzede hazırlanan katalog, kartpostal, afiş gibi izleyicilerin satın alabileceği malzemelerin sergilendiği köşe.

Müzeler; geçmişin kültür değerlerini (bugün ile karşılaştırmak için) belirli bir düzen içerisinde korumak ve sergilemek amacıyla oluşturulurlar. Eğitim Karikatürleri Müzesi de buna uygun olarak yapılandırılmıştır.

İki katlı olan Eğitim Karikatürleri Müzesi'nin üst katında, Türkiye dışındaki ustaların karikatürlerinin sergilendiği bir ana salon, siyasi liderlerin portrelerinin bulunduğu Portreler Odası, müzenin bulunduğu kentteki çizerlerin tanıtıldığı Eskişehirli Karikatürcüler Oda-

sı, çeşitli karikatür etkinliklerine ait afişlerin bulunduğu Afiş Odası, Türk karikatürcülerinin tanıtıldığı 2 adet Türk Karikatür Ustaları Odası bulunmaktadır. Üst kattaki karikatürler; daimi sergi şeklinde müze koleksiyonundaki eserlerden oluşturulmuştur. Ayrıca önemli mizah dergileri, kitaplar, tabaklar, heykeller de camekanlar içinde sergilenmektedir.

Zemin katta; orta salon değişken sergilerin yapılabileceği alan olarak düzenlenmiştir. Periyodik olarak gerek kişisel ve gerekse karma sergilerin açılabilmesi için bu salon, (yanlış bir kavram olarak müzeler için bilinen; durağan, değişmeyen müze anlayışını yıkarak) yaşayan bir müze ortamı oluşturmak için düzenlenmiştir. Zemin katta; yönetim odası, arşiv odası ve araştırma-uygulama çalışmalarının yapıldığı bir başka mekan da bulunmaktadır. Araştırma-uygulama odası; bilgisayarların ve kitap dolaplarının yer aldığı odadır. Bilgisayarlar internet bağlantılı ve müze arşivindeki karikatürleri izleme olanağı ile donatılmıştır. Kitaplıkta 770 adet "karikatür" konulu (tez, makale, araştırma çalışması, albüm vb.) kitap bulunmaktadır. Zemin katta müzeyi ziyaret edenlerin yanlarında götürebilmeleri için kitap, kartpostal, afiş, katalog ve hediyelik eşyaların bulunduğu bir de satış bölümü vardır.

Çeşitli ülke karikatürcülerinin eserlerinin sergilendiği üst salon.

Eğitim Karikatürleri Müzesi; O dönemdeki Anadolu Üniversitesi Rektörü olan Prof. Dr. Engin ATAÇ'ın direktifleriyle 17 Aralık 2004 tarihinde Karikatür Sanatını Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin bir kuruluşu olarak hizmete sokulmuştur. Henüz müze kurulmadan önce iki önemli girişimde bulunulmuş, bu girişimle müze arşivinin çekirdeği oluşturulmuştur. Bun-

*Turhan SELÇUK , sergisinin açılışında
Rektör Prof.Dr.Engin ATAÇ'la birlikte.
(28.02.2005)*

*Semih BALCIOĞLU, sergi açılışında
Eskişehirli ziyaretçilerle.
(06.04.2005)*

lardan ilki 2000 yılında düzenlenen "Yeni Bir Yüzyıla Girenken Eğitim Sorunları" konulu uluslararası sergi; bu sergiye 34 ülkeden 195 karikatürcü 482 karikatür göndermiştir, diğeri ise 2004 yılında düzenlenen "E-Eğitim, E-Avrupa, E-Euro EEE?!" konulu uluslararası sergi; bu sergiye de 37 ülkeden 156 karikatürcü 620 karikatür göndermiştir. Çin'den İtalya'ya, Uruguay'dan Yunanistan'a Belçika'dan İsrail'e kadar dünya karikatürünün pek çok temsilcisinin eseri müzenin arşivine bu sergiler sayesinde girmiştir. Bu koleksiyondan seçilen karikatürlerin bir bölümü müzenin üst katında sergilenmektedir.

Müzenin açılışıyla birlikte alt kattaki salonda önce Tan ORAL'ın "Eğitim" adını verdiği sergi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra sırasıyla Turhan SELÇUK, Semih BALCIOĞLU, Gürbüz Doğan EKŞİOĞLU, Semih POROY, Fethi DEVELİOĞLU gibi Türk karikatürünün önemli isimleri sergiler açmıştır. Ayrıca Almanya'da EXIL Kulturkoordination Kurumu tarafında düzenlenen uluslararası "Kadın Dünyaları" konulu yarışma sergisi ve genç yaşta aramızdan ayrılan Necati ABACI'yı anma sergisi de gerçekleştirilmiştir.

Cumhuriyet gazetesi çizeri Semih Poroy'un sergisinde önceden çizilmiş "su" konulu karikatürlerin yanında özel olarak Eskişehir ve Anadolu Üniversitesi'ni konu alan karikatürler de yer almıştır. Sergi sonunda Semih Poroy, Eskişehir ve Anadolu Üniversitesi ile ilgili çizdiği karikatürlerini müzeye bağışlamıştır.

Toplam olarak Eğitim Karikatürleri Müzesi'nde bir yıl içinde 8 önemli sergi gerçekleştirilmiş, bu sergilerde 760 karikatür sergilenmiş, müzeyi ve sergileri 5300 den fazla kişi ziyaret etmiştir. Sergilerden sonra sanatçılar toplam 98 eserini müzeye bağışlamış, gerek sanatçılar ve gerekse sanatseverler de 770 adet karikatür kitabını araştırmacıların hizmetine sunulmak üzere müzeye bırakmışlardır.

Eğitim Karikatürleri Müzesi henüz bir yaşındadır ve bir yıllık yaşamı içerisinde bir de ödül sığdırmıştır. "Eskişehir Sanat Derneği" 2005 yılında

*Türk Karikatür Ustaları
Odası.*

Anadolu Üniversitesi'ne ait Çağdaş Sanatlar Müzesi ve Eğitim Karikatürleri Müzesi'ni "Müze Ödülü" ile ödüllendirmiştir.

Son Söz

Müzeyi bilerek ya da rastlantı olarak ziyaret edenler çoğunlukla olumlu tepki vermektedirler. Müzeyi, sanatsal etkinlik olarak izlemek için gelenlerin dışında sadece mekanı görmek isteyen, binanın özelliklerini, restorasyonunu merak ederek ziyaret edenler de bulunmaktadır.

Sanat eleştirmeni ve Hürriyet Gösteri Dergisi Yazı İşleri Müdürü Hami ÇAĞDAŞ müzenin anı defterinde: "Yalnız Eskişehir için değil, Türkiye için çok önemli bir işi başarmışsınız. Özellikle müzecilik ve korumacılık açısından önemli bir katkı. Kent için, üniversite için ne mutlu. Karikatürcüler için de..." şeklinde görüşlerini dile getirmiştir.

Bu müze; yirminci yüzyılda altın dönemini yaşayan Türk karikatür sanatının değerli ustalarını eserleriyle

birlikte gelecek kuşaklara aktarabilir ve unutulmamasını sağlayabilirse ne mutlu...